



7 september 2022

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

**Versterken mbo-hbo in de beroepskolom
Alleen met hulp van de omgevende sectoren...
En een duidelijke strategie binnen het hbo... binnen het beleidsplan...
En uiteraard met inzet van de Associate degree!**

1 Inleiding

Na het aantreden van dit kabinet is al snel gecommuniceerd dat het mbo meer aandacht dient te krijgen. Dat is niet het geval omdat er niets binnen die sector gebeurt of wordt aangezwengeld, maar er zijn gewoon veel vakmensen nodig die een mbo-opleiding als basis hebben voor de verdere loopbaan. Hoe zij dit 'groeipad' zelf verder kunnen gaan vormgeven binnen het 'levenlang ontwikkelen' is ook toch wel een stevig punt van aandacht, met een eigen aanpak en strategie. Een belangrijk doel is jongeren (en jong-volwassenen) die praktisch, doelmatig theoretisch en pragmatisch onderzoeksggericht zijn, te laten zien dat een mbo-diploma een effectieve startpositie oplevert. Vervolgens kan met een mbo-4-diploma ook worden doorgestroomd naar het hbo, als die actie een multi-functionele meerwaarde heeft en niet alleen maar wordt ondernomen omdat het er kennelijk 'bij hoort' en in die gevallen vaak toch onnodig tot uitval in het hbo leidt. Dat daarbij ook de Associate degree een aanvullende rol kan spelen, is een optie die we in deze nieuwsbrief zullen meenemen, om allerlei redenen – niet verrassend voor onze lezers.

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Versterken beroepskolom in de regio	1
3	Maar ook een plan voor het hbo...	2
4	En het hbo zit zelf ook niet stil en ontvouwt allerlei gedachten en plannen	3
4.1	<i>Tijdelijke commissie o.l.v. Ron Bormans</i>	
4.2	<i>Vwo'ers (ver)lokken...</i>	
4.3	<i>Kijken naar Engeland</i>	
4.4	<i>Ingezonden stuk in de VK</i>	
4.5	<i>Vwo'ers laten zich niet sturen</i>	
4.6	<i>Kracht van het binaire systeem benutten, samen met allerlei netwerken</i>	
4.7	<i>Generaties met ouders met B en M</i>	
5	Combineren is een kunst en dan gaan differentiëren in het hoger onderwijs	7
5.1	<i>Beroepskolom: vmbo-mbo-Ad (en niveau 5)... en verder</i>	
5.2	<i>Bachelorinstroom vanuit havo en vwo</i>	
5.3	<i>Differentiatie-mogelijkheden in het hoger onderwijs, flexibilisering en privatisering</i>	

2 Versterken beroepskolom in de regio

In recente stukken van onze ministers wordt een aantal van die plannen verder toegelicht. Dat gebeurt eigenlijk best op een behoorlijk abstracte wijze, mede omdat het onderwijsveld nog zelf moet gaan komen met allerlei invullingen die passen bij die voorstellen. De concrete aanpak zal onder meer moeten komen uit de regionale samenwerking tussen de instellingen binnen de beroepskolom vmbo-mbo-hbo. Hier de tekst die zich daarop richt.

Versterken van het beroepsonderwijs door samenwerking in de regio

Ik zet in op versterking van de beroepsonderwijskolom vmbo-mbo-hbo. Het doel is de doorstroom te verbeteren en de succeskans van studenten die na een mbo-opleiding nog naar het hbo willen,

te vergroten. Ik streef naar een toename van de studenttevredenheid over de aansluiting mbo-hbo en, wanneer er routes zijn ontwikkeld, vermindering van uitval en studieswitch met minstens 10%. De versterking van de beroepsonderwijskolom geven we vorm door het stimuleren van regionale samenwerking, gericht op de totstandkoming van gezamenlijke onderwijs- en examenprogramma's van bestaande opleidingen, met een subsidiebedrag oplopend tot € 20 miljoen per jaar.

Door het bieden van de mogelijkheid aan instellingen om gezamenlijk doorlopende leerroutes van vmbo naar mbo en naar hbo vorm te geven, inclusief een doorlopende loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) lijn, kan naast het terugdringen van uitval en studieswitch ook worden bijgedragen aan flexibiliteit in het opleiden van vakmensen voor een snel veranderende en innovatieve arbeidsmarkt.

Er kan worden samengewerkt met bestaande initiatieven, zoals Regionale ambitieplannen (Raps). Samen met partners uit de drie sectoren (zowel instellingen als studentorganisaties) wordt dit verder uitgewerkt zodat regio's die dat willen aan de slag kunnen met het herontwerpen van opleidingen waarbij dat wenselijk is.

Een paar vragen hierbij toch maar even gesteld:

- Interessant dat de studenttevredenheid over de aansluiting mbo-hbo als criterium voor de versterking van de beroepskolom is genomen. Hoe wil men dit echter gaan meten en wat heeft men opgenomen of gaat men opnemen in de nulmeting? Tevredenheid is prima om na te gaan wat de studenten zelf van iets vinden, maar het draait uiteindelijk toch om de conclusie die een student zelf al gaande weg moet trekken wat betreft het al dan niet succesvol bezig zijn in het hbo. Uitval of switch zijn mogelijk het gevolg van het simpelweg niet kunnen redden in het hbo resp. een opleiding. Maar het is uitermate belangrijk voor de instelling om te merken dat in die situatie de student zelf ook donders goed weet dat er alles door de 'omgeving' aan is gedaan bij de ondersteuning en dat het vooral om allerlei redenen aan hem- of haarzelf is te wijten dat het niet is gelukt, voorlopig tenminste. Als dit studiegedrag goed zou kunnen worden gemeten, is helder te maken waar eventuele verbeteringen mogelijk zijn bij het zoeken naar opties om de slaagkansen te verbeteren.
- Er wordt gesproken over het verminderen van de uitval en switch met 10%. Is dat absoluut bedoeld of relatief? De uitval kan bijvoorbeeld na een jaar 25% zijn en moet het dan 15% worden? Of 22,5%, dus een vermindering met 10% van die 25%? Graag duidelijk zijn op dit punt, ook als het gaat om termijnen, sectoren, varianten en andere indicatoren in het meten en monitoren ervan.

De voorstellen die worden gedaan, zijn absoluut niet nieuw. Het is echter zeker zinvol om weer eens die zaken bij de kop te pakken. We komen er verderop op terug.

3 Maar ook een plan voor het hbo...

Er wordt dus door OCW met de onderwijskoepels gekeken naar de koppeling van mbo en hbo, met inbreng van plannen en geld. Maar daarnaast wil de overheid ook iets doen met het hoger onderwijs zelf, dus met het hbo en wo als twee parallelle onderwijssectoren op de niveaus 5 en hoger. Omdat er dan sprake kan zijn van een overlappende strategie met andere plannen, met allerlei consequenties, moeten we ook kijken naar wat er in het beleidsplan over het hbo wordt gezegd.

Hier een interessant stukje tekst uit het beleidsplan waarin ook weer in het eerste deel wordt ingegaan op de leerlijn mbo-hbo. Vervolgens gaat men naadloos over op wat er voor het hbo zelf wellicht in het vat zit, straks, in een eigen toekomstverkenning.

Positionering hoger beroepsonderwijs

Met bijna 500.000 studenten (zo'n 60% van alle studenten in het hoger onderwijs) levert het hogere beroepsgerichte onderwijs met initiële opleidingen en trajecten voor leven lang ontwikkelen een belangrijke bijdrage aan de arbeidsmarkt in alle regio's.

Verder is de emanciperende rol van het hbo cruciaal, vanwege de doorstroommogelijkheid van mbo naar hbo. In mijn werkbezoeken aan bijvoorbeeld Twente, Groningen en Maastricht heb ik gezien hoezeer hogeschole een cruciale verbindende rol vervullen tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven en andere maatschappelijke partners in de regio.

Ik vind het van belang dat het hbo zich verder kan ontwikkelen en positioneren in de regio, teneinde die spilfunctie nog strategischer te kunnen benutten. De komende periode zet ik daar met inves-

teringen op in, bijvoorbeeld als het gaat om verbetering van de aansluiting mbo-hbo, versterken van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt bij hbo-opleidingen die opleiden voor beroepen in de tekortsectoren gezondheidszorg, onderwijs, en bèta en techniek.

Daarnaast investeer ik in het praktijkgericht onderzoek van hogescholen. Praktijkgericht onderzoek levert een belangrijke bijdrage aan ons kennisecosysteem en heeft grote meerwaarde voor maatschappij en onderwijs.

De positionering van het hbo vraagt echter ook een verdere doordenking. Het hbo vervult in ons stelsel van hoger onderwijs een brede en belangrijke taak, met het verzorgen van onderwijs van associate degree tot professional doctorate en met praktijkgericht onderzoek.

Tegelijk blijven er kansen onbenut, aangezien weinig vwo-ers voor het hbo kiezen en het werkveld nog niet altijd even goed bekend is met opleidingen op bijvoorbeeld associate degree of hbo-master niveau. Dit maakt het nodig om meer aandacht te hebben voor de strategische positionering van het hbo in ons kennisstelsel en voor de richting waarin het binair stelsel zich zou moeten ontwikkelen. Deze uitdagingen zullen een belangrijk onderdeel in de toekomstverkenning zijn.

Ook hierbij een paar kanttekeningen:

- De toekomstverkenning vindt gedurende het komende studiejaar plaats, om daarmee een document op te kunnen leveren voor de zomervakantie in 2023. Uit de afspraken die op dit punt met de koepels zijn gemaakt hier een stukje: *Het stelsel heeft namelijk onder meer te maken met demografische ontwikkelingen: in bepaalde gebieden dalende instroom in het hbo, maar in het wetenschappelijk onderwijs juist een zodanige stijging dat daar knelpunten ontstaan. Verder worden de grenzen tussen wetenschappelijk en beroepsgericht onderwijs en onderzoek minder scherp. Tenslotte is het voor Nederland van groot belang snel in te kunnen spelen op acute crises of tekorten.* Hierbij zijn allerlei kanttekeningen en vraagtekens te plaatsen. We komen er verderop nog op terug.
- Er wordt gepleit voor een aanpak die nodig is voor de koppeling van hbo-opleidingen aan hetgeen in het werkveld speelt, binnen de zgn. tekortsectoren gezondheidszorg, onderwijs en bèta en techniek. Die tekorten bestaan natuurlijk al heel lang, dus om weer nieuwe succesvolle aanpakken te bedenken zal een verschrikkelijk grote uitdaging worden. OCW, verzijn een list.
- Men heeft het hier over hbo-opleidingen, maar we hebben drie soorten daarvan: Ad, Bachelor en Master. De vraag is vervolgens of het beter zou zijn om hiervoor verschillende strategieën te bedenken. Natuurlijk zijn er binnen het hbo zelf allerlei doorlopende leerroutes in te vullen, met voor elk niveau een eigen relevantie voor het werkveld. Iemand die een prima baan op Ad-niveau kan vinden en toch kiest voor het behalen van de bachelorgraad, draagt dus in het algemeen niet bij aan het oplossen van de tekorten op niveau 5. Daarvoor zal derhalve een alternatief dienen te worden gevonden – en die is er zeker.
- Interessant en heel opmerkelijk is dat hier al onomwonden en zonder enig voorbehoud wordt gesproken over de ‘professional doctorate’. Dit type kwalificatie is er nog niet. Er zullen allerlei projecten worden gedaan door de hogescholen zelf, met subsidie van de overheid¹. Het plan dat enige tijd geleden door de VH op tafel is gelegd, dient te leiden tot een certificaat op niveau 8 van het NLQF, maar misschien kan het straks een echt diploma worden. Of het een graad wordt, is zeer onzeker, net als of er een bekostiging komt zoals er nu is voor de PhD in het wo en voor het ‘ontwerpers-certificaat’ bij de Technische Universiteiten².

4 En het hbo zit zelf ook niet stil en ontvouwt allerlei gedachten en plannen

De Vereniging Hogescholen heeft dus een akkoord gesloten met de ministers over allerlei ontwikkelingen en kan op basis daarvan gaan participeren in de toekomstverkenning die in het komende studiejaar plaatsvindt. Er zullen ongetwijfeld een paar werkgroepen worden gevormd uit de eigen

¹ Degenen die aan de wieg hebben gestaan van de Associate degree zullen zich nog scherp kunnen herinneren dat bij de invoering ervan via pilots vanaf 2006 er helemaal niets extra's door de overheid is uitgetrokken om hogescholen te helpen hun weg daarmee te vinden. Er was een bescheiden budget voor de monitoring en begeleiding in de eerste fase, maar alles moest simpelweg binnen het bestaande budget gaan groeien. De bedragen die nu voor een PD worden uitgetrokken leveren dus wel enig cynisme op bij die ‘early believers’.

² Nog maar even: iemand die het ‘ontwerperscertificaat als een post-master’ behaalde, kreeg ook van de universiteit de niet formeel vastgelegde ‘Professional Doctorate’. Dat heeft men nu losgelaten om ruimte te geven aan de hogescholen – en reikt men de Engelse titel EngD uit, ook niet erkend overigens in Nederland.

geledingen om input te gaan verzorgen. Daarbij zal ook wel een werkgroep zijn die namens het Landelijk Ad-platform iets gaat zeggen over de inbedding van de Ad in het hoger onderwijs, met aandacht voor de regionale structuur en de consequenties van de sterke groei van de instroom.

4.1 Tijdelijke commissie o.l.v. Ron Bormans

Daarnaast is er de commissie die onder leiding van Ron Bormans³ met een achttal lectoren uit het gehele land een visie gaat ontwikkelen. Er kan stevig gebruik worden gemaakt van een eerdere publicatie van zijn eigen Hogeschool Rotterdam uit 2020, over het Hoger Beroepsonderwijs in 2030 (<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/hoger-beroepsonderwijs-in-2030/>). Deze tijdelijke commissie 'Positionering hoger beroepsonderwijs' is ingesteld door het bestuur van de Vereniging Hogescholen, met als opdracht de VH te adviseren over de positie van het hbo in het hoger onderwijsstelsel, op een manier die het stelsel als geheel versterkt. Maar er wordt tevens gesteld dat een van de redenen toch ook wel de verminderde instroom van vwo'ers is, om de positionering van het hbo breder onder de loep te nemen.

4.2 Vwo'ers (ver)lokken...

Maar het 'charme-offensief' is meteen al begonnen, om duidelijk te maken dat het hbo ook best voor vwo'ers een goed vervolg is of misschien om ook wel de geesten rijp te maken voor het instituut 'hogeschool' als een volledig gelijkwaardig alternatief voor de 'universiteit'. De ministers bieden zoals eerder gemeld hiervoor ruimte en zetten de deur nadrukkelijk op een kier. Maar die situatie is al vaker geschapen door het ministerie, waarna de politiek steeds weer keihard op de rem trapt en benadrukte dat het binaire stelsel meer oplevert dan een unitair geheel waarin veel voordelen wegvallen en waarvan de buitenwacht in verwarring kan geraken.

4.3 Kijken naar Engeland

Er wordt vaak verwezen naar de situatie in Engeland alwaar in 1993 de Polytechnics zich ook Universities mochten gaan noemen, maar vervolgens de traditionele universiteiten zich nog sterker dan voorheen verenigden in de 'Russell Group', ook vaak de 'Ivory Tower' genoemd. Overigens zie je een dergelijke beweging ook in Nederland waarbij de VSNU zich nu als 'Universiteiten van Nederland (Universities of the Netherlands)' noemt. Misschien is het dan even wachten op het besluit van de VH om zich als 'Hogescholen van Nederland (Universities of Applied Sciences of the Netherlands)' te gaan afficheren⁴...

Veel lezers zullen nog wel herinneren dat de HBO Raad – naast de BVE Raad – besloot om zich een 'vereniging' te gaan noemen, net als de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU). Het werd de Vereniging Hogescholen. De BVE Raad noemde zich vervolgens MBO Raad, maar misschien gaat die ook wel een andere naam gebruiken, nu de AOC Raad niet meer bestaat en alle mbo-instellingen een ROC zijn. Dat zou dan 'Regionale Opleidingscentra van Nederland' moeten worden, in het Engels 'Colleges of the Netherlands' als de beste naam.

4.4 Ingezonden stuk in de VK

Eind juli verscheen in de VK een opiniestuk van de kersverse CvB-voorzitter van de HZ UAS, tot voor een aantal jaren geleden Hogeschool Zeeland geheten. Daarin kwamen onder meer de volgende passages voor: *'... vervaagt het onderscheid tussen wo en hbo omdat hogescholen in de afgelopen decennia steeds meer kennisinstellingen zijn geworden. Met lectoren, onderzoeksafdelingen en vanaf dit jaar zelfs een derde cyclus: de mogelijkheid om na je master nog vier jaar te werken aan een doctoraat. Waarbij wel altijd de praktijk voorop staat. Waar in het wetenschappelijk onderzoek 'valorisatie', het contact met de praktijk, vaak de laatste fase in een project is, begint praktijkgericht onderzoek met maatschappelijke vragen.'*

³ Te laat om te kunnen meenemen op een volwaardige wijze, is het opiniestuk van Ron Bormans in de Trouw van gisteren, maar we komen er later wel op terug vanwege zijn stellingname – naast hetgeen eigenlijk al in deze nieuwsbrief staat. Hij wijst op de sterke daling van de instroom bij de hbo-bachelor-opleidingen in de komende jaren, in het stelsel met hbo en wo. Maar dat is in tegenstelling tot wat hij zegt maar voor een heel beperkt deel te wijten aan de groei bij de universiteiten – met veel internationale studenten. Er zijn gewoon minder havisten en mbo'ers in de komende jaren. De oplossing moet dan ook in een heel andere hoek worden gevonden als, zoals hij aangeeft, het hbo moet zorgen voor het opleiden van vakmensen. Die hoek zullen we in een van de volgende nieuwsbrieven uit de doeken doen, in samenhang met het levenlang ontwikkelen.

⁴ Het gebruik van de naam Universities of Applied Sciences Netherlands (UASNL) is nu overigens wel terug te vinden bij het netwerk dat de VH o.a. in Brussel in de lucht houdt, specifiek voor 16 hogescholen.

'De urgentie van deze maatschappelijke vragen vormt de derde reden voor dit pleidooi. Het standaardbeeld van een wetenschappelijke studie bestaat nog steeds uit jaren van zelfontplooiing gekoppeld aan een intellectuele ontdekkingsreis om dan ooit, ver daarna, aan het werk te gaan. De problemen van onze tijd, de klimaatcrisis voorop, zijn echter zo urgent, dat je juist die mensen die het meest gemotiveerd zijn om er iets aan te doen, vanaf hun eerste studiejaar daarbij wilt betrekken.'

'Ondanks het feit dat vwo'ers die zoeken naar een relevante studie met een directe aansluiting op de praktijk en de grote opgaven van onze tijd het hbo tenminste zou moeten overwegen, gebeurt dat steeds minder. Waar rond de eeuwwisseling nog een op de drie vwo'ers naar het hbo ging, is dat nu een op vijf.'

Dat leverde een ingezonden brief op van een oud-hbo-docent die onderschreef dat een hogeschool praktisch bezig dient te zijn, zoals genoemd. Maar (er is dan altijd een 'maar') dan moet men in het hbo wel uitkijken bij het blijven streven naar het zijn van een soort universiteit en daarmee een overlap te gaan vertonen met wat er al is.

Een paar punten van onze kant:

- Ook hier wordt meteen de derde cyclus aangedragen (een begrip dat heel veel VK-lezers helemaal niets zegt) en gekoppeld aan het 'doctoraat', een begrip dat in het huidige systeem de graad Doctor (of Doctor of Philosophy) wordt genoemd. Het is zoals gezegd nog maar een plan dat verder dient te worden uitgewerkt.
- Een argument dat wel vaker wordt aangedragen is dat eind jaren negentig nog één op de drie vwo'ers naar het hbo ging. Maar dan moet er ook bij worden verteld dat halverwege dat decennium minder dan 45% van de havisten direct naar het hbo doorstroomde. Men ging werken of eerst het mbo doen, om dan verder te gaan in het hbo. Bovendien is het maar hoe je dit alles meet, in de diverse tijdvakken.

4.5 Vwo'ers laten zich niet sturen

Het zal van groot belang zijn om eerst eens te gaan onderzoeken of er wel voldoende animo is onder de vwo-leerlingen, hun ouders en de betrokken dekanen om de doorgang naar het hbo te gaan gebruiken. Ze doen niet voor niets het 'voorbereidend wetenschappelijk onderwijs' en hoewel het hbo en wo beide behoren tot het 'hogere onderwijs' zal bij het begrip wetenschappelijk toch wel het academische karakter van de universiteiten in beeld komen. Daaraan is verrekke weinig aan te veranderen⁵. Maar in een dergelijk onderzoek zou kunnen worden gekeken naar:

- Hoe zit het met de uitvallers in het wo, gedwongen dan wel vrijwillig? Wat gaan ze vervolgens doen en om welke redenen? Kan er worden gekeken naar hun studiegeschiedenis in het voortgezet onderwijs?
- Zullen er voldoende havisten zijn die willen kiezen voor de weg 'vwo-wo' en dus niet voor 'hbo-propedeuse-wo', en dan mogelijk toch een hbo-studie interessanter vinden?
- Welke zaken spelen bij vwo'ers een belangrijke rol als het gaat om de afweging 'hbo of wo'?
- Welke soorten opleidingen kennen in het hbo en wo een zekere overlap en kan vervolgens worden aangegeven wat de meest kenmerkende verschillen zijn?
- Zijn vwo'ers bekend met het feit dat een wo-bachelor niet wordt gezien als een arbeidsmarkt-relevante opleiding en dat er vrijwel altijd een master nodig is?
- Is bekend welke bedrijfstakken graag hbo'ers in dienst willen nemen met een vwo-achtergrond en vervolgens de kans bieden op het volgen van scholing op de niveaus 7 en 8?

⁵ Zeer recent is de discussie losgebarsten over de groei bij het wo door de internationale instroom – een effect dat eigenlijk door de universiteiten zelf is ontstaan toen de Ba-Ma-structuur werd ingevoerd en iedere student op een of andere manier welkom was. Nu moet de organisatie-wal het studenten-schip gaan keren en dienen er aanvullende regels te komen. Wel een beetje laat, en ook toch ook wat hypocriet, na het gaan aanbieden van opleidingen in het Engels – en het aantrekken van docenten uit het buitenland. Los daarvan moet nog steeds worden gezien hoe het hbo aantrekkelijk kan zijn voor vwo'ers en havisten die eigenlijk de hbo-propedeuse gebruiken als alternatief voor de route havo-vwo. Maar als het argument is dat er minder buitenlandse studenten moeten komen om ruimte te scheppen voor Nederlandse vwo'ers, dan is dat niet de goede manier om daarmee het hbo als alternatief te bieden. Keuzes worden al eerder gemaakt door jongeren en die moeten dan worden gerespecteerd – of worden gepareerd met goede en aantrekkelijke opties.

Daarbij spelen vervolgens de ouders ook een markante rol, als het gaat om het geven van de beste opleiding en kansen aan hun kind. Zolang bedrijven salarissen baseren op een diploma op, zeg, niveau 7 en niet bij iemand op het hebben van een diploma op niveau 6 en vervolgens het behalen van allerlei doel- en beroepsgerichte certificaten op niveau 6 en 7 (plus de daarbij verworven werkervaring), zullen ouders kiezen voor de korte termijn, dus zo snel mogelijk naar een universiteit. Hieronder geven we nog wat aanvullende gedachten.

4.6 Kracht van het binaire systeem benutten, samen met allerlei netwerken

Het zal zonder meer moeten komen van het op een beheerste wijze neerzetten van ons binaire systeem als een stelsel met gelijkwaardige sectoren. De namen van de graden zijn gelijk, de niveaus ook, de onderliggende kaders en regelingen zijn (vrijwel) identiek en als de arbeidsmarkt dit allemaal ook overal gaat uitdragen met betrekking tot de posities van de werkenden, is men al een eind op weg. In Nederland wil men al vanuit de VH snel komen aanzetten met het 'feit' dat we internationaal een soort 'gekke henkie' zijn met het hbo en wo naast elkaar, maar erg veel landen kennen expliciet of impliciet een verdeling op basis van de oriëntatie die wordt gebruikt: 'professional and academic'. Daarmee kun je de gehele arbeidsmarkt gedifferentieerd van dienst zijn.

Het zal simpelweg contraproductief zijn als de hogescholen veel energie en geld blijven stoppen in het binnenhalen van elementen die voor het wo zo kenmerkend zijn en zullen blijven, in de ogen van 'de buitenwacht'. Gelukkig zijn er veel hogescholen die het Ad-aanbod versterken en ook zoeken naar verbetering van het aanbod van masteropleidingen – en de drang naar een Professional Doctorate overlaten aan hogescholen die binnen hun universiteitsstad vechten om studenten, de contacten met het bedrijfsleven en om het doen van onderzoek voor partijen als de gemeente en aanverwante organisaties te willen binnenhalen. Deze hogescholen die met de hbo-voeten op de grond blijven staan, integreren heel effectief bepaalde vormen van het doen van onderzoek in minoren, met inzet van doelgericht werkende lectoren, en dan hebben de studenten simpelweg de keuze om daarmee aan de slag te gaan (en dat kunnen best de ex-vwo'ers zijn...). Zo kunnen de studenten en de opleidingen hun leerwegen uitzetten naar gelang de noodzaak die daarvoor is, regionaal en ook persoonlijk.

Eigenlijk komt het erop neer dat het gaat om de omgeving van het hoger onderwijs en dan bedoelen we de betrokken organisaties die als de 'stakeholders' ervan zijn te beschouwen en ook als zodanig kunnen acteren. Zij zorgen voor een balans in het aanbod binnen het hbo en wo qua status, mogelijkheden, salaris en bijbehorende emolumenten, ontplooiingskansen en dynamiek in de werkzaamheden qua inhoud en niveau, door de jaren heen.

Het is van belang om aan te tonen dat er voor een jongere een goede start is te maken binnen het hoger onderwijs, dus op een van de niveaus 5 en hoger, om vervolgens te kunnen doorgroeien binnen een loopbaan. Dat kan verticaal (hoger diploma, certificaten, werkervaring), horizontaal (overstappen naar een andere sector) en al knippend en plakkend (andere sector, certificaten op een niveau en een diploma op een ander niveau, werkervaring inzetten voor een andere functie).

Het betekent dat in de komende jaren een plan van aanpak nodig is om 'stakeholders' meer en meer te betrekken bij het laten zien dat er allerlei scenario's zijn om via het hoger onderwijs in het algemeen stappen te zetten met een vorm van 'levenlang ontwikkelen'. Een aantal doelgroepen daarbij die veel meer aandacht moeten gaan krijgen, zijn in ieder geval:

- *Schooldekanen havo en vwo*: Zij zullen veel meer dan nu het geval is een rol kunnen spelen in het schetsen van scenario's voor hun leerlingen, niet alleen voor de korte termijn (kiezen profiel, uitzoeken vervolgopleiding) maar ook meer voor de langere termijn. Het gaat erom te laten zien waarmee de basis valt te leggen om 'een leuke opleiding te kiezen' en vervolgens via allerlei kronkels, kruip- en sluipdoorwegen, afslagen en doorsteekjes op basis van scholing, werk en diverse ervaringen die worden opgedaan, toch ook te komen waar een jongere 'van droomt'. Dat wil zeggen dat niet altijd meteen naar het allerhoogste hoeft te worden gestreefd en het opbouwen van een loopbaan met werken en leren ook stap voor stap kan gebeuren.

Het betekent dat er dus meer (landelijke) netwerken vo-ho moeten komen, met veel meer informatie die dekanen kunnen gebruiken. Hoe, dat is een kwestie van verder uitwerken.

- *HRM-managers en anderen die betrokken zijn bij werving en personeelsbeleid*: Zij kunnen hun ervaringen omzetten in brokken informatie over ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en daaraan vervolgens de mogelijkheden koppelen die zij zien voor het zetten van stappen in een loop-

baan. Ze kunnen aangeven hoe het werkveld kijkt naar de noodzaak voor scholing, het anticiperen op veranderingen op de arbeidsmarkt, de vraag naar nieuwe en te actualiseren competenties, het verdwijnen van bepaalde functies om plaats te maken voor andere, en zo zijn er meer zaken te noemen die in de voorlichting aan jongeren een plek kunnen krijgen.

Het maakt het mogelijk om aan te geven dat er in de 45 jaren na het havo en vwo nog verschrikkelijk veel kansen zijn om stappen te zetten in het gebruiken van de opties die er zijn om alleen en in samenspraak met 'de omgeving' het 'levensgeluk' te optimaliseren.

- *Websites zoals studiekeuze123*: Met de digitale middelen moet het mogelijk zijn om allerlei soorten 'games' vorm te geven voor jongeren waarin ze hun gedachten, wensen, ambities en talenten kunnen gebruiken om 'vooruit te kijken'. Laat ze spelen met allerlei scenario's met drempels, valkuilen, afslagen en kansen, om te zien of ze daarbij in hun eigen nog maar kleine wereld het beeld krijgen dat er andere wegen zijn te bewandelen dan puur achter de gedachte aan te hollen dat een universitaire masteropleiding alle, maar dan ook alle, deuren voor nu en straks gaat openen.

Zet daarvoor een netwerk op met studenten die studeren bij opleidingen die het ontwerpen, vormgeven en onderhouden van dergelijke keuze-games mogelijk maken.

4.7 Generaties met ouders met B en M

Het systeem met de Bachelor en Master werd 21 jaren geleden in ons land ingevoerd, met in 2006 de introductie van de Ad in het hbo. Dat systeem maakte een eind aan het denken bij het hoger onderwijs aan bekende begrippen zoals hbo-diploma, HTS, HEO en andere soorten hbo-instituten, en titels zoals kandidaats, drs en dr bij de universiteiten. Een Bachelor is er nu bij het hbo en wo en daarmee werd de status van de instelling meer naar de voorgrond gedrongen, met allerlei gevolgen voor het denken in leerloopbanen bij jongeren en vooral hun ouders.

Maar degenen die in die begintijd van het BaMa-stelsel zijn afgestudeerd, kunnen nu al kinderen hebben die over niet al te lange tijd voor belangrijke keuzes staan, aan het eind van de basisschool, bij het kiezen van een profiel en daarna ook voor het doen van een vervolgopleiding. Die ouders kennen dus het huidige hoger onderwijs van binnenuit. Of dit positief uitwerkt als het gaat om het gaan volgen van een hbo-opleiding om vervolgens allerlei scholingstrajecten te gaan inzetten binnen de loopbaan, is natuurlijk nog maar de vraag. Het kan ook zijn dat ze enigszins gefrustreerd zijn geraakt door het maken van hun eigen verkeerde afslagen in het systeem en daarom hopen dat hun kinderen allemaal naar de universiteit willen en kunnen, via het vwo.

Het is toch wel interessant, deze constatering. Veel generaties docenten en anderen binnen het hoger onderwijs hebben zelf geen Bachelor of Master behaald in hun studententijd. Ze kennen natuurlijk best de huidige situatie maar niet altijd de mogelijkheden die het huidige systeem biedt voor jongeren. De invoering van de Associate degree werd in het begin door velen gezien als een aantasting van het oude systeem met daarin alleen het hbo-diploma en soms een titel zoals 'ing' en in het wo met de titels zoals ir, drs. en dr. Er was naast allerlei verzet vooral een gebrek aan belangstelling, zonder interesse te tonen in de kansen die een nieuw type opleiding kan bieden. Daarom heeft het ook zo lang geduurd voordat allerlei hogescholen aan de slag gingen met de Ad.

Over tien jaren kent de meerderheid van de ouders alleen maar het huidige systeem als basis voor het maken van keuzes, voor en door hun kinderen. Ook de Ad zal een voor de hand liggende keuze zijn. Dat de aanmeldingen voor de Ad nog steeds stijgen en die voor de Bachelor snel naar beneden gaan, is al een soort voorbode. Ook hierbij spelen ouders een rol, al is het maar door het vermijden van hoge schulden, het eerder aan de slag kunnen met een hbo-diploma en altijd kunnen combineren van werken en studeren.

5 Combineren is een kunst en dan gaan differentiëren in het hoger onderwijs

In de overheidsplannen die nu zijn gepresenteerd gaat het om twee zaken die kunnen worden aangepakt nl. de koppeling van mbo en hbo alsmede het stelsel hbo-wo verder optimaliseren binnen de kaders die daarvoor aanwezig zijn of kunnen worden aangepast.

Een van de aspecten is het zorgen voor doorlopende leerwegen binnen de 'beroepskolom' met een gezamenlijke inspanning rond LOB, dus het geven van de studie- en loopbaanbegeleiding. Daarbij is voor beide schakels vmbo-mbo en mbo-hbo een geldbedrag beschikbaar. Daarnaast krijgt het hoger onderwijs geld van de ministers binnen het hebben van de verkenningen die zullen

worden uitgevoerd in het komende jaar, voor de eigen positioneringen en daarbij dus ook de Masters en een eventuele Professional Doctorate.

Dit betekent dat het hbo een interessante rol speelt bij dit alles, via de koppelingen aan het mbo en het wo. Een opdracht die de hogescholen zeker kunnen en zullen aanvaarden, al is het maar omdat zoals gezegd de instroom bij de bacheloropleidingen sterk gaat teruglopen en kennelijk het binnenhalen van internationale studenten als een van de 'levensreddende' oplossingen wordt gezien. Maar die laatste insteek vraagt om een heel andere aanpak, met specifieke scenario's, en met veel concurrentie van andere landen die ook azen op dit type studenten. Daarom pakken we hier toch alleen maar even de opties mee zoals die gelden voor de Nederlandse instroom.

5.1 Beroepskolom: vmbo-mbo-Ad (en niveau 5)... en verder

Het wordt hoog tijd dat het hbo als sector gebruik maakt van het succes van de Ad als graad, opleiding en hbo-niveau. Het betekent ook het maken van keuzes in samenhang met andere ontwikkelingen. Dat zijn ook zaken die spelen in het mbo zoals de angst dat in de komende jaren te weinig jongeren kiezen voor een mbo-opleiding om aan de vraag naar dit type beroepsbeoefenaren te kunnen blijven voldoen. Natuurlijk willen zij en hun ouders ook graag naar het havo en dan het hbo of misschien via omwegen naar het wo. Door het mbo een versterkte positie te geven in de beroepskolom tot en met niveau 5, kan een bijdrage worden geleverd aan het zorgen voor de juiste vakmensen.

Het betekent dat als we de Ad aan deze beroepskolom toevoegen, jongeren die naar het mbo gaan, via het vmbo of mogelijk havo-3, de kans bieden om een diploma op de niveaus tot en met 5 te behalen. Het koppelen van de niveaus 4 en 5 vraagt wel om diverse actiepunten met daarbij een aantal vernieuwde scenario's. Laat bijvoorbeeld die werkgroep onder de vlag van het landelijk Ad-platform voor de verkenningen van OCW in het komende studiejaar daarmee aan de slag gaan.

Hierbij een paar handreikingen:

- Zorg ervoor dat zoveel mogelijk mbo'ers die dat willen, kunnen doorgaan voor het doen van een Ad-opleiding, wetende dat bij in de eigen regio voor een verwante opleiding daarna altijd in twee jaren een Bachelor kan worden behaald.
- Werk aan meer Professional Associate Colleges, dus zoals de Ad-academies in Rotterdam, Roosendaal, Amersfoort, Dordrecht, Winterswijk (deeltijd) en mogelijk al andere plaatsen waarvoor plannen bestaan.
- Open daarnaast op mbo-locaties met mbo-4-opleidingen die sterk op de regionale arbeidsmarkt zijn gericht, kleine vestigingen met een Ad-aanbod vanuit de hogescholen in die buurt.
- Ontwikkelen een duale Ad-variant die voortbouwt op de bbl-route in het mbo, samen met het werkveld (zoals de Higher Apprenticeships).
- Bied de optie voor mbo-studenten om naast hun baan certificaten te behalen die mede worden verzorgd door het ROC, de Ad-vestiging en het werkveld, en die mogelijk vrijstellend werken voor een Ad-opleiding als de betrokkene daartoe in staat wordt gesteld.
- Zorg voor doorlopende leerlijnen met inzet van de mbo-keuzedelen.

5.2 Bachelorinstroom vanuit havo en vwo

Hetgeen we hier melden is niet nieuw van onze kant. Door ervoor te zorgen dat mbo'ers een soepele leerlijn naar de Ad en dan ook de Bachelor krijgen aangeboden, zullen die studenten pas zichtbaar worden in het hbo-bachelor-systeem in de hoofdfase ervan. Daarmee ontstaat de situatie dat in het eerste jaar vooral havisten zullen plaatsnemen, naast twee relatief kleine groepen vanuit het vwo en mbo (inclusief degenen die via de hbo-propedeuse naar het wetenschappelijk onderwijs willen doorstromen).

Dit biedt de kans om een aanpak en vormgeving voor de bacheloropleidingen te ontwikkelen die meer dan voorheen kan zijn gericht op het combineren van theorie, praktijk en onderzoek. Ook kan de route naar de wo-master een eigen gezicht krijgen door er aanvullende eenheden in op te nemen. Hiervoor kan ook de combinatie van 'professional & academic' meer aandacht worden gegeven, iets dat men bij bepaalde hogescholen al zo lang wil.

Ook hierbij een paar aandachtspunten om mee te geven:

- Zorg ervoor dat de instroom vanuit de Ad's een eigen aanvullend programma krijgt dan wel dat degenen die ook verder nog naar een wo-Master willen doorstromen binnen de Ad hierop worden voorbereid en aanhaken bij degenen die vanaf het begin de Bachelor volgen.
- Maak het mogelijk dat het aanvullend programma voor de Ad'ers een eigenstandige accreditatie krijgt.
- Ontwikkel op basis van de bacheloropleidingen een breed palet aan masteropleidingen voor degenen die daarmee meteen willen doorgaan.
- Stel samen met het werkveld vast hoe de verschillende mogelijkheden zijn voor degenen die via de Ad aan het werk gaan dan wel de Bachelor behalen dan wel in vier jaar de bachelorgraad verwerven en dus vaker een havo- of vwo-achtergrond hebben.

5.3 Differentiatie-mogelijkheden in het hoger onderwijs, flexibilisering en privatisering

In de beleidsbrief van de ministers staat een aantal ambities, ook te zien als uitgangspunten. Het worden vraagstukken genoemd, om mee te nemen in de komende verkenningen. Als het gaat om de positionering van het hbo binnen het hoger onderwijs, zijn de onderstaande uitspraken uit die brief zonder meer van belang. We geven daarna nog een paar zaken mee aan de werkgroepen die hiermee aan de slag zullen gaan.

Uit de beleidsbrief:

- Komen we tot duidelijker profilering en positionering van hbo en wo om ieders sterkte te benutten en maximale complementariteit te bewerkstelligen, ook in relatie tot de verdere onderwijsketen? Hoe zorgen we er daarbij voor dat studenten de voor hen meest passende keuzes maken? En hoe zorgen we er voor dat instellingen optimaal samenwerken en hun profiel scherper kiezen om aan te sluiten bij strategische regionale ambities en nationale en internationale belangen van Nederland?
- Hoe benutten we het binaire stelsel zo goed mogelijk en in hoeverre is fundamentele herziening daarvan wenselijk, ook om voldoende ruimte te bieden voor flexibel hoger onderwijs? Er is behoefte aan korte opleidingstrajecten voor omscholing en bijscholing (leven lang ontwikkelen), en er is de vraag naar personalisering van het onderwijs, zowel in tijd, vorm als inhoud. Vinden deze ontwikkelingen in, naast of in plaats van het reguliere diplomagerichte onderwijs plaats? Wat vraagt dit van de wet- en regelgeving?

Het is natuurlijk zo dat het hbo hoopt binnen het hoger onderwijs nog meer dan voorheen een eigen karakter te krijgen. Het streven naar het samenvoegen van het hbo en wo is niet langer meer een optie. Daarbij wilde men in het hbo zoveel mogelijk elementen gaan gebruiken die ook bij de universiteiten kenmerkend zijn - en kennelijk aantrekkelijk zijn voor veel jongeren. Uiteraard is dat al simpelweg het zijn van een 'University', ook al zijn veel van de hogescholen te zien als 'University of Applied Science', een begrip dat niet overal in de wereld wordt gebruikt en ook niet geaccepteerd. Misschien is dat een kwestie van tijd... maar een andere koers varen is toch beter...

De ministers benadrukken hierbij dat het gaat om het behoud van het binair stelsel, maar met ieders sterkte. Juist die insteek moet verder worden 'uitvergroot' om de keuzes die jongeren maken, scherper te kunnen laten plaatsvinden.

Het meest aandachttrekkende in dit stuk is het noemen van de flexibiliteit. Het wetsvoorstel voor de eenheden van leeruitkomsten lijkt een dappere poging maar levert niet op wat men ervan had verwacht. Er zal dus een andere insteek nodig zijn (zoals in deze nieuwsbrief gepresenteerd, als voorbeelden). Er ligt ook nog een plan voor het flexstuderen op de onderhandelingstafel, maar daarvoor lijkt de animo niet erg hoog te zijn.

Het gaat OCW vooral om het zoeken naar opties binnen de wetgeving om instellingen de mogelijkheid te geven om delen van de reguliere opleidingen in een bijpassende setting aan te bieden. Dat kan nu al privaat, maar dan moet wel scherp worden aangegeven waarom, hoe en met welk doel als het onder hetzelfde CvB voor de bekostigde opleidingen plaatsvindt, met een vermelding in het jaarverslag. Kan het ook anders? Mogen het ook andersoortige trajecten zijn? Hoe verhoudt zich tot het 'level playing field' met de private markt?

We wachten de bijbehorende discussies met belangstelling af. In de afgelopen tien jaren is al herhaaldelijk een oproep gedaan vanuit de politiek om over bovenstaande zaken met elkaar in gesprek

te gaan als betrokken onderwijskoepels (VH, UNL en ook NRTO), maar als puntje bij paaltje komt geven allerlei partijen niet thuis. Hierbij toch nog maar een paar voorzetten van onze kant:

- Ga het gesprek aan met OCW, NVAO en Inspectie over hetgeen binnen de huidige wet- en regelgeving mogelijk is om onder het regime van de bekostigde instelling aan private activiteiten te ondernemen.
- Doe hetzelfde met betrekking tot het oprichten en bezitten van private instellingen, instituten en afdelingen die zich verbonden achten met onderdelen van de bekostigde hogeschool of universiteit.
- Bezie welke regels er zijn bij het uitbesteden van delen van opleidingen, het doen van onderzoek en het ontwikkelen van nieuwe scholingstrajecten.
- Bezie of er experimenten kunnen worden gedaan met de Ad-opleidingen als het gaat om het aanbieden van onderdelen van opleidingen, mede te koppelen aan het NLQF.
- Gebruik de verdere invoering van het NLQF om vast stellen in welke mate 'bewerkingen' van reguliere opleidingen en grote delen ervan kunnen worden gekoppeld aan een niveau van het NLQF.

Zo zijn er meerdere aangrijpingspunten te formuleren. Kom maar op...